

Laadukas varhaiskasvatus on myös feministinen kysymys *

Siri Törölä

Helsingin yliopisto, s-posti: siri.torola@protonmail.com

TIIVISTELMÄ: Lastenhoito on ollut erilaisten naisjärjestöjen asialistoilla jo toistasataa vuotta. Tässä keskustelupuheenvuorossa pohditaan, mitä kytköksiä laadukkaalla varhaiskasvatuksella ja feminismillä voisi nykyään olla. Tarkastelussa on äidin asema perheessä ja yhteiskunnassa. Tällä hetkellä äidit käyttävät perhevapaista suurimman osan ja äitien valintaan hoitaa lapsensa kotona on monia syitä. Keskustelupuheenvuorossa tarkastellaan, miten äidin käsitys varhaiskasvatuksen laadusta vaikuttaa hänen tekemäänsä lapsenhoitomuodon valintaan. Feministisestä näkökulmasta myös lapsen kotihoidosta johtuva äidin taloudellinen asema ja hoitovastuun jakautuminen perheessä ovat merkityksellisiä asioita. Keskustelupuheenvuorossa esiin nostetaan niin ikään erityisesti pitkän lapsen kotihoidon mahdolliset vaikutukset äidin talouteen ja urakehitykseen hänen palattuaan palkkatyöhön.

Asiasanat: *feminismi, laadukas varhaiskasvatus, tasa-arvo*

ABSTRACT: Childcare has long been an important issue for different kinds of sororities. This discussion considers the potential connections between high-quality institutional early childhood education and feminism. At the moment, mothers utilize the most part of the parental leave. The discussion considers the position of the mother in the family and society. There are many reasons for the mother to take care of the child at home. The discussion scrutinizes how the mother's view of the quality of institutional early childhood education reflects her choice about taking care of the child. From the feminist perspective it is also important to consider the mother's economic situation and care responsibilities in her family. The discussion brings up the potential effects of long-term childcare at home to the mother's economy and career development after returning to paid work.

Keywords: *equality, feminism, high quality early childhood education*

*** Tämä artikkeli kuuluu JECER-lehden vertaisarvioimattomiin kirjoituksiin**

Johdanto

Lastenhoidolla ja feminismillä on pitkä yhteinen historia. Jo 1800-luvulta lähtien lastenhoito on ollut erilaisten naisliikkeiden ja -järjestöjen asialistoilla (Anttonen, 2003). Sekä säätyläisnaisten rouvasväenyhdistykset että vasemmistolaiset naisjärjestöt alkoivat ajaa vuosisadan molemmin puolin naisten mahdollisuutta palkkatyöhön ja lastenhoidon järjestämiseen (ks. mm. Lähteenmäki, 2000; Mustakallio, 1999). Valtio ei kuitenkaan vastannut lastenhoidon todelliseen tarpeeseen vuosiin, ja vielä 1960-luvulla vain joka kymmenes opiskelevan tai työssäkäyvän äidin lapsi sai kunnallisen päivähoitopaikan (Julkunen, 1994; 2010). 1960-luvun puolessavälissä ongelmaan tarttui Yhdistys 9, joka ryhtyi ajamaan institutionaalista lastenhoitoa (Anttonen, 2003; Kantola, 2006). Osittain yhdistyksen aloitteesta perustettu naisen asemaa tutkiva komitea (Kurvinen & Turunen, 2018) julkaisi vuonna 1970 mietinnön, jonka mukaan naisten, myös äitien, oma elättäjäys sekä palkkatyön normalisointi nähtiin edellytyksenä naisten henkiseen ja taloudelliseen riippumattomuudelle (Julkunen, 1994; Julkunen, 2010). Kiihkeän poliittisen väittelyn seurauksena vuonna 1973 päätettiin valtion rahoittamasta, kuntien järjestämästä lasten päivähoitosta (Anttonen, 2003; Julkunen, 1994; 2010).

Pohdin tässä keskustelupuheenvuorossa, mitä kytkentöjä laadukkaalla varhaiskasvatuksella ja feminismillä voisi nykyään olla. Hahmotan feminismin Riitta Jallinojan (1983) tavoin historiallisena jatkumona naisasialiikkeelle, jossa naisilla on yhteisiä etuja ajettavinaan. Tarkastelun keskiössä on äidin asema perheessä ja yhteiskunnassa. Tällöin tavoiteltavat edut hahmottuvat erityisesti liberaalifeminismin viitekehyksessä, jossa tavoitellaan naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Siihen pyritään etenkin lainsäädännöllä (Julkunen, 2010). Sen vuoksi tarkastelen aihetta myös muutamaa Suomen hallituksen asettamaa tasa-arvotavoitetta sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelman tavoitetta vasten. Pohtiessani feminismiä ja varhaiskasvatuksen kytkentöjä, on tärkeää määritellä myös perhe, jolla tarkoitan tässä äidistä, isästä ja lapsesta tai lapsista koostuvaa perhettä.

Törölä.

Valtion tasa-arvotavoitteita ja äitien toteuttama pienten lasten kotihoito

Tasa-arvo¹ ja laadukas varhaiskasvatus ovat ajankohtaisia teemoja tämänhetkisessä valtion politiikassa. Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt vuosina 2020–2022 toteutettavan varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelman, jossa varhaiskasvatuksen tasa-arvoa ja laatua pyritään vahvistamaan muun muassa maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilua laajentamalla ja ryhmäkokoja pienentämällä (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020). Lisäksi Suomen hallitus on kirjannut tasa-arvo-ohjelmaan tavoitteekseen vanhempien perhevapaiden ja hoitovastuun tasaisen jakamisen (Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023, 2020). Varhaiskasvatuksen maksullisuus ja ryhmäkoot nähdään tasa-arvon laatuun vaikuttavina tekijöinä, joihin halutaan vaikuttaa. Niin ikään hallitus on tunnistanut vanhempien perhevapaiden ja hoitovastuun epätasaisen jakautumisen tasa-arvo-ongelmaksi.

Hallituksen tavoittelema vanhempien perhevapaiden tasaisempi jakautuminen on ajankohtainen tavoite (ks. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023, 2020). Äidit hoitavat edelleen pieniä lapsiaan kotona, vaikka vaihtoehtoina ovat sekä kunnallinen varhaiskasvatus että isien mahdollisuus jäädä vanhempain- ja hoitovapaalle (Närvi, 2018). Vuonna 2020 yli 90 prosenttia kotihoidontukeen oikeutetuista hoitovapaalla olevista huoltajista oli naisia (Kansaneläkelaitos [KELA], 2021). Näin ollen merkittävästi suurempi osa äideistä kuin isistä on poissa palkkatyöstä hoitamassa pientä lastaan kotona. Kotihoidontukea maksetaan yhdeksän kuukautta täyttäneen lapsen huoltajalle silloin, kun lapsi ei ole kunnallisessa päivähoitossa siihen saakka, kunnes lapsi täyttää 3 vuotta (Tilastokeskus, 2021). Vuoden 2020 lopussa kotihoidontukea maksettiin 41 prosentista lapsia, jotka olivat iältään 9 kk–2-vuotiaita (KELA, 2021).

Varhaiskasvatuksen koetun laadun vaikutus lapsen hoitomuodon valintaan

Yleensä äidit valitsevat lapselleen kotihoidon siksi, että he haluavat viettää aikaa lapsensa kanssa ja siksi, että he näkevät kotihoidon merkityksellisenä lapselle (Närvi, 2017a; Sulkanen ym., 2020). Erityisesti vailla yliopistokoulutusta olevista alle yksivuotiaiden

¹ Rinnastan tässä tasa-arvon hallituksen tasa-arvotavoitteiden pohjalta feminismiin (Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023, 2020), sillä tavoitteisiin pyritään liberaalifeminismin mukaisesti lainsäädännöllä (ks. Julkunen, 2010).

Törölä.

(Hietämäki ym. 2018), mutta myös kaksivuotiaiden lasten äideistä moni näkee, että juuri äidin on hoidettava lastaan kotona (Terävä ym., 2018). Näin ajattelee myös moni alle yksivuotiaan lapsen isä (Hietämäki ym., 2018). Kuitenkin myös varhaiskasvatuksen laatu on vanhemmille merkityksellinen asia (Siippainen ym., 2019). Erityisesti matalasti kouluttautuneiden ja työttömänä olevien äitien lasten varhaiskasvatukseen osallistumiseen vaikuttaa äidin käsitys varhaiskasvatuksen laadusta. Alle neljävuotiaista lastaan kotona hoitavan äidin mielikuva varhaiskasvatuksen laadusta ei kuitenkaan aina vastaa hänen toivettaan sen laadukkuudesta (Hietämäki ym., 2018; ks. Närvi, 2017a; Sulkanen ym., 2020). Äidin epäily varhaiskasvatuksen riittämättömästä laadusta ennustaa pitkää lapsen kotihoitoa (Närvi, 2017a). Äidit ovat yleensä tyytymättömiä eritoten varhaiskasvatusyksiköiden ryhmien suureen kokoon (Närvi, 2017a; Sulkanen ym., 2020). Jos varhaiskasvatuksen laatua epäilevällä äidillä ei kuitenkaan ole toiveestaan huolimatta taloudellisista syistä mahdollista jäädä hoitamaan lasta kotiin (ks. Alasuutari ym., 2016), voi varhaiskasvatuksen valinta olla ahdistava ratkaisu. Siksi varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelman eri tavoitteet, kuten ryhmäkokojen pienentäminen varhaiskasvatuksen laadun nostamiseksi (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2020) ovat perusteltuja toimenpiteitä.

Toisaalta äidit ovat tyytymättömiä myös päivähoitomaksuihin. Tämän on arvioitu johtuvan muun muassa siitä, että äideillä on keskimäärin pienemmät palkat kuin isillä, ja että äidit saattavat käyttää isiä enemmän rahaa lapsesta koituviin kuluihin (Kekkonen, 2014). Kuitenkaan esimerkiksi kokeiluluontoisesti viisivuotiaille lapsille tarjottu 20 viikkotunnin maksuton varhaiskasvatus ei ole ollut riittävän houkutteleva lapsenhoitovaihtoehto niille vanhemmille, jotka epäilivät varhaiskasvatuksen laatua (Siippainen ym., 2019). Vaikka alle viisivuotiaille lapsille kokeiluluontoisesti tarjottu maksuton varhaiskasvatus kannustanee osaa vanhemmista valitsemaan lapselleen varhaiskasvatuksen kotihoidon sijaan, kuten jo edellä todettiin, on myös varhaiskasvatuksen laadulla merkitystä. Vailla työtä oleva, kotona lastaan hoitava äiti voisi työttömäksi ilmoittautuessaan valita lapselleen varhaiskasvatuksen kotihoidon sijaan, mikäli hän pitäisi varhaiskasvatusta riittävän laadukkaana. Tämä voisi myös taata äidille kotihoidontukea paremman taloudellisen toimeentulon (Salmi, 2017), jolloin hän olisi ehkä vähemmän riippuvainen puolisonsa tuloista.

Sukupuolittunut lapsen kotihoito mieselättäjyden uusintajana

Vuoden 2020 lopussa kotihoidontuen määrä oli keskimäärin 439 euroa kuukaudessa yhtä lasta kohden (KELA, 2021), joten korvaus lapsen kotihoidosta on melko vaatimaton. Raha on yksi resursseista, joka määrittelee suhteita perheenjäsenten kesken (Raijas & Wilska, Törölä.

2007; Repo, 2003). On kuitenkin havaittu, että aina kaikilla samassa perheessä elävillä ei välttämättä ole sama elintaso (Repo, 2003). Samoin tiedetään, että pitkään parisuhteessa olleet jakavat rahansa useammin kuin muut pariskunnat (Raijas, 2011). Näin pitkissä parisuhteissa pariskunnat kompensoivat elintasoeroaan jakamalla tulojaan. On siis mahdollista, että lyhyemmän aikaa parisuhteessa eläneillä pienen lapsen vanhemmilla on keskenään eri elintaso, jolloin kotona lasta hoitavan äidin taloudellinen asema on työssäkäyvää isää heikompi.

Toisaalta yhteiset lapset lisäävät vanhempien varallisuuden yhteistä käyttöä (Raijas & Wilska, 2007), jolloin vaatimattoman suuruinen kotihoidontuki voi tehdä äidin riippuvaiseksi puolisonsa tuloista. Isät vastaavat yleensä perheen yhteisistä menoista, joskin äidit panostavat isiä useammin lasta koskeviin menoihin (Raijas & Wilska, 2007). Miehet kokevatkin naisia useammin olevansa naisia suuremmissa vastuussa perheen taloudellisesta toimeentulosta (Attila ym., 2018). Kiinnostavasti tämä uusintaa mieselättäjyyden mallia (Repo, 2003), mikä johtunee osittain äitien isiä tyypillisemmästä lasten kotihoidosta. Toisaalta naiset tienävät myös palkkatyössä keskimäärin vähemmän kuin miehet (Viitamaa-Tervonen ym., 2019). Joissakin tapauksissa äidin ei edes kannata valita taloudellisista syistä työhön paluuta ja varhaiskasvatusta lapsen hoitomuodoksi lapsen kotihoidon sijaan (Hietämäki ym., 2018). Perhevapaiden tasaisempi jakautuminen äitien ja isien kesken voisi kuitenkin kääntää useammassa perheessä sukupuolittuneen perheenelättäjyyden ainakin hetkellisesti pääläelleen.

Tasapainoilua ansiotyön ja kodin välillä

Kun työssäkäyvällä isällä saattaa olla suurempi vastuu perheen taloudellisista kuluista, on kotona lastaan hoitavalla vanhemmalla suurempi hoitovastuu kuin hänen työssäkäyvällä puolisoillaan (Attila ym., 2018) ja siten pienten lasten äidit ovat useammin suuremmissa hoitovastuussa kuin isät. Vuoden 2017 tasa-arvobarometriin vastanneista naisista ja miehistä 88 prosenttia oli sitä mieltä, että isien tulisi osallistua enemmän lastensa hoitoon ja kasvatukseen (Attila ym., 2018). Samanaikaisesti isien ei läheskään aina koeta olevan täysivaltaisia vanhempia perheiden käyttämissä palveluissa, kuten neuvoloissa tai päivähoitossa (Attila ym., 2018; Sulkanen ym., 2020). Kenties isien äiteihin nähden vähäisemmän lastensa hoitoon ja kasvatukseen osallistumisen takia heitä ei aina tunnisteta palveluissa täysivaltaisiksi vanhemmiksi. Toisaalta palveluissa työskentelevien ammattilaisten olisi tärkeää kohdata vanhemmat tasaveroisina, jolloin isät saattaisivat ottaa aiempaa aktiivisemmän ja vastuullisemmän roolin lapsensa hoitajana ja kasvattajana. Näyttää siis siltä, että hallituksen tavoittelemalle hoitovastuun tasaisemmalle jakamiselle (ks. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023, 2020) on perustelut.

Törölä.

Vaikka työn ja perheen yhteensovittaminen voi olla hankalaa, kokevat työssäkäyvät isät saavansa työssään hengähdystauon perhe-elämän hälinästä (ks. Närvi, 2017a; Salmi & Lammi-Taskula, 2014). Pelkkä lapsen kotihoito voi sekin olla raskasta. Myös erityisesti pienten lasten äidit kokevat jaksavansa lastensa kanssa paremmin käydessään ansiotyössä. Työssä käynnin merkityksestä kielii myös se, että moni vanhempi kävisi töissä, vaikka siihen ei liittyisi taloudellista pakkoa. Ristiriitaa aiheuttaa monessa lapsiperheessä kuitenkin kokemus siitä, että työ pakottaa laiminlyömään kotielämän vaatimuksia (Salmi & Lammi-Taskula, 2014). On siis tärkeää huomata, että vaikka työn ja kotielämän yhteensovittaminen voi olla hankalaa, niin työssäkäyvä vanhempi voi kuitenkin kokea työn tasapainottavan pikkulapsiarkea. Näin ollen pienten lasten isillä on useammin mahdollisuus pikkulapsiarkea tasapainottavaan elämään kuin äideillä, jotka hoitavat pienet lapset isiä useammin kotona. Tähtäkin osin hoitovastuun tasainen jakaminen (ks. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023, 2020) olisi äideille eduksi.

Äitien työuran, palkan ja eläkkeen kehitys

Lasten kotihoidon tasainen jakaminen äitien ja isien kesken on perusteltua myös äidin työuran katkonaisuuden vuoksi, sillä lasten kotihoito vaikuttaa äitien kokemukseen heidän työura- ja palkkakehityksestään. Erityisesti pitkään kotona lastaan hoitaneet äidit kokevat kotihoidon vaikuttaneen negatiivisesti paitsi heidän urakehitykseensä ja palkkaansa myös ammattitaitoonsa. Näin kokevat eritoten korkeasti kouluttautuneet ja yksityisellä sektorilla työskentelevät äidit (Keyriläinen, 2019; Närvi, 2017b). Silti suuri osa parivuotiaiden lasten äideistä hoitaisi lastaan pitempään kotona, jos toimeentulolla tai omalla työmarkkina-asemalla ei olisi merkitystä. Toisaalta kaikki äidit eivät koe lasten kotihoidon vaikuttaneen negatiivisesti heidän työuriinsa (Närvi, 2017b). Kun äidit ovat keskenään eri asemassa työmarkkinoilla, myös heidän työelämä- ja -uramahdollisuutensa sekä töihin paluumotivaationsa vaihtelevat (Närvi, 2017a). Siksi työelämään myös palataan tai hakeudutaan eritahtisesti.

Työhön paluuseen vaikuttaa monella äidillä myös se, että äiti pitää työstään ja kaipaa aikuisten seuraa. Äitejä silti houkuttelee työelämään ensisijaisesti perheen taloudellinen tilanne (Närvi, 2017a). Riittävä taloudellinen toimeentulo on ymmärrettävästi äideille tärkeää. Pitkä lapsen kotihoito voi näkyä myös äitien tulevaisuuden toimeentulossa, eli eläkkeessä. Eritoten pitkä lapsen kotihoito laskee hyvätuloisten äitien eläkkeitä, vaikka eläke karttuukin myös kotihoidon tuen aikana, sillä kotihoidon tuki ei ole ansioihin sidottua (Kuivalainen, 2019). Vuonna 2021 kotihoidontuen aikana eläkettä kertyi saman verran kuin jos tuen saaja olisi ansainnut palkkaa 767,09 euroa kuukaudessa (Eläketurvakeskus, 2020). Suomessa pitkistä lapsen kotihoidosta syntynyt lovi eläkekarttumassa on OECD-maiden keskiarvoa suurempi (OECD, 2019).

Törölä.

Pohdinta

Lasten hoito on edelleen naisten asiaa ajavien järjestöjen asialistoilla. Esimerkiksi Naisasialiitto Unioni (2017) on peräänkuuluttanut laadukasta varhaiskasvatusta ja Naisjärjestöjen keskusliitto (2020) merkittävää lisäystä isille korvamerkittyihin perhevapaisiin. Vaatimukset ovat sekä osa naisten asiaa edistävien järjestöjen pyrkimysten historiallista jatkumoa että linjassa Suomen hallituksen politiikan kanssa.

Äitien tekemät valinnat lasten kotihoitoon ja varhaiskasvatukseen välillä eivät tapahdu tyhjiössä. Kuten hallituksen poliittisista pyrkimyksistä on pääteltävissä, äitien tekemiin valintoihin vaikuttaa esimerkiksi perhepolitiikka (Alasuutari ym., 2016; Räsänen ym., 2019) eli muun muassa se, miten valtio tukee vanhempien välisen hoitovastuun jakautumista ja minkälaisia taloudellisia resursseja varhaiskasvatukseen kohdennetaan. Toisaalta lapsen hoitomuodon valintaan vaikuttaa myös työttömyysaste, mutta myös esimerkiksi sen kaltaiset yksilölliset tekijät kuten perheen koko, taloudellinen tilanne ja koulutustaso (Räsänen ym., 2019). Yhden lapsen perheissä lapsen kotihoito voi vaikuttaa äidin kokemukseen työuralla etenemisestä ja palkkakehityksestä vähemmän kuin monilapsisessa perheessä, jos kaikkien perheen lasten kotihoitoon ajatellaan olevan yhtä pitkä. Sen sijaan erityisesti niissä perheissä, joissa taloudellinen tilanne kärsii liaksi lapsen kotihoitosta, äidit hakeutuvat tyypillisesti mielellään palkkatyöhön (Närvi, 2017a). Myös äidin koulutusaste ja näkemys varhaiskasvatuksen laadusta näyttävät jossain määrin vaikuttavan äidin päätökseen lapsen hoitomuodosta (Hietämäki ym., 2018; Närvi, 2017a). Lisäksi sosiaaliset normit (Räsänen ym., 2019) sekä perheen vanhempien lastenhoitoon liittyvät arvot vaikuttavat lastenhoitovalintoihin (ks. Hietämäki ym., 2018; Närvi, 2017a; Terävä ym., 2018). Poliittisilla päätöksillä voidaan siis vaikuttaa lastenhoitovalintoihin vain rajallisesti, joskin nekin voivat vaikuttaa laajemmin ihmisten arvoihin ja ajan kanssa sosiaalsiin normeihin.

Vaikka äiti päättäisi hoitaa lastaan pitkään kotona sen sijaan, että hän valitsisi lapsensa hoitomuodoksi varhaiskasvatuksen, riittävän laadukas varhaiskasvatus tarjoaisi äidille todellisen mahdollisuuden valita kahden hyväksi tulkitsemansa vaihtoehdon väliltä. Lasten hyvinvoinnin turvaamisen lisäksi laadukas varhaiskasvatus laventaa siis myös äitien mahdollisuuksia toimia yhteiskunnassa. Niin kauan kuin perhevapaat ja hoitovastuu eivät hallituksen tasa-arvotavoitteen mukaisesti jakaudu vanhempien kesken tasaisesti (ks. Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023, 2020), on laadukas varhaiskasvatus eritoten äideille merkityksellinen asia.

Törölä.

Lähteet

- Alasuutari, M., Hautala, P., Karila, K., Lammi-Taskula, J., & Repo, K. (2016). *Suomalainen lastenhoitopolitiikka ja tasa-arvon kysymykset*. CHILDCARE-tutkimuskonsortio. <https://www.aka.fi/globalassets/3-stn/1-strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuoressa/tilannekuvaraportit/stn2015-hankkeet/equa-alasuutari-suomalainen-lastenhoitopolitiikka-ja-tasa-arvo.pdf>
- Anttonen, A. (2013). Lastenhoidon kaksi maailmaa. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (Toim.), *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (s. 159–186). Vastapaino.
- Attila, H., Pietiläinen, M., Keski-Petäjä, M., Hokka, P., & Nieminen, M. (2018). *Tasa-arvobarometri 2017* (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 8/2018). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Eläketurvakeskus (2020). *Työeläke.fi: Perhevapaista eläkettä*. Eläketurvakeskus. <https://www.tyoelake.fi/paljonko-saan-elaketta/perhevapaista-elaketta/#7a226469>
- Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2020–2023. (2020). *Suomi tasa-arvon kärkimaaksi* (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2020:35). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Hietamäki, J., Repo, K., & Lammi-Taskula, J. (2018). Työsuhteen omaavat äidit lasten kotihoidon tuella – kotihoidon perustelut. *Yhteiskuntapolitiikka*, 4, 412–421.
- Jallinoja, R. (1983). *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*. WSOY.
- Julkunen, R. (1994). Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa A. Anttonen, L. Henriksson & R. Nätkin (Toim.), *Naisten hyvinvointivaltio* (s. 179–201). Vastapaino.
- Julkunen, R. (2010). *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino.
- Kantola, J. (2006). Feminists 'in' the state? Childcare debates in Finland. Teoksessa J. Kantola (Toim.), *Feminists Theorize the State* (s. 47–72). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230626324_3
- Kekkonen, M. (2014). Perheiden lastenhoitojärjestelyt ja tyytyväisyys päivähoitopalveluihin. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (Toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014* (s. 258–273). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kansaneläkelaitos (KELA). (2021). *Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2020* (Sosiaaliturva 2021). Kansaneläkelaitos. https://www.kela.fi/vuositilastot_kelan-lapsiperhe-etuustilasto
- Keyriläinen, M. (2019). *Perhevapaan vaikutus naisten urakehitykseen kielteisempi korkeakoulutetuilla* (Tieto & Trendit). Tilastokeskus. <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/perhevapaan-vaikutus-naisten-urakehitykseen-kielteisempi-korkeakoulutetuilla/>
- Kuivalainen, S., Järnefelt, N., Kuitto, K., & Ritola, S. (2019). *Naisten ja miesten eläke-erot – katsaus tutkimukseen ja tilastoihin* (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja ja muistioita 2019:66). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161880>
- Kurvinen, H., & Turunen, A. (2018). Toinen aalto uudelleen tarkasteltuna: Yhdistys 9:n rooli suomalaisen feminismin historiassa. *Sukupuolentutkimus*, 31(3), 21–34.
- Lähtenmäki, M. (2000). *Vuosisadan naisliike. Naiset ja sosiaalidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Sosiaalidemokraattiset Naiset. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/16243>

Törölä.

- Mustakallio, H. (1999). Emansipaatiota, diakoniaa ja filantropiaa: pohjoispohjalaiset naiset diakoniaa ja hyväntekeväisyyttä edistämässä 1900-luvun alkupuolelle saakka. *Teologinen Aikakauskirja*, 104(1), 94–101.
- Naisasialiitto Unioni. (2017, 24. huhtikuuta). *Koulujen ja päiväkotien sijaiskiellot poistettava*. <https://www.naisunioni.fi/naisasialiitto-unionin-kevatkokous-unioni-muistuttaa-kuntapaattajia-tasa-arvoisen-kasvatuksen-edistamisesta-koulujen-ja-paivakotien-sijaiskiellot-poistettava/>
- Naisjärjestöjen keskusliitto. (2020, 30. tammikuuta). *Naisjärjestöjen Keskusliitto vaatii perhevapaauudistuksen pikaista toteuttamista – isille korvamerkittyä osuutta lisättävä*. <https://naisjarjestot.fi/naisjarjestojen-keskusliitto-vaatii-perhevapaauudistuksen-pikaista-toteuttamista-isille-korvamerkitty-osuutta-lisattava/>
- Närvi, J. (2018). *Isä hoitaa – vai hoitaako? Väestökyselyn ja haastattelujen tuloksia isien perhevapaiden käytöstä* (Työpaperi 1/2018). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136012>
- Närvi, J. (2017a). Äitien perhevapaat ja osallistuminen työelämään. Teoksessa M. Salmi & J. Närvi (Toim.), *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo* (Raportti 4/2017) (s. 65–104). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-884-5>
- Närvi, J. (2017b). Perhevapaat työpaikoilla ja työelämässä. Teoksessa M. Salmi & J. Närvi (Toim.), *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo* (Raportti 4/2017) (s. 137–185). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-884-5>
- OECD. (2019). *Pensions at a glance 2019: OECD and G20 Indicators*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/b6d3dcfc-en>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2020). *Oikeus oppia. Tasa-arvoinen alku opinpolulle. Varhaiskasvatuksen laadun ja tasa-arvon kehittämisohjelma 2020–2022*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-668-3>
- Raijas, A., & Wilska, T.-A. (2007). *Huolenpitoa ja jakamista – rahan ja ajan jakautuminen suomalaisissa lapsiperheissä* (Työselosteita ja esitelmiä 104). Kuluttajatutkimuskeskus. <http://hdl.handle.net/10138/152416>
- Raijas, A. (2011). Money management in blended and nuclear families. *Journal of Economic Psychology*, 32(4), 556–563. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2011.02.006>
- Repo, K. (2003). Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (Toim.), *Perhe murroksessa – kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* (s. 64–85). Gaudeamus.
- Räsänen, T., Österbacka, E., Valaste, M., & Haataja, A. (2019). *Lastenhoidon tukien vaikutus äitien osallistumiseen työmarkkinoille* (Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 14/2019). Kansaneläkelaitos. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201901253094>
- Salmi, M. (2017). Perhevapaakeskustelu etenee: kotihoidon tuesta lastenhoidon järjestelmän uudistamiseen. Teoksessa M. Salmi & J. Närvi (Toim.), *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo* (Raportti 4/2017) (s. 229–253). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-884-5>
- Salmi, M., & Lammi-Taskula, J. (2014). Työn ja perheen yhteensovittaminen hyvinvoinnin tekijänä. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (Toim.), *Lapsiperheiden hyvinvointi* (s. 38–51). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-270-6>

Törölä.

- Siippainen, A., Repo, L., Metsämuuronen, J., Kivistö, A., Alasuutari, M., Koivisto, P. & Saarikallio-Torp, M. (2019). *Viisivuotiaiden maksuttoman varhaiskasvatuksen kokeilun ensimmäisen vaiheen arviointi. Varhaiskasvatukseen osallistuminen ja kokeilun järjestäminen* (Julkaisut 16:2019). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
https://karvi.fi/app/uploads/2019/09/KARVI_1619.pdf
- Sulkanen, M., Närvi, J., Kuusiholma, J., Lammi-Taskula, J., Räikkönen, E., & Alasuutari, M. (2020). *Varhaiskasvatus- ja lastenhoitoratkaisut neljävuotiaiden lasten perheissä: CHILDCARE-kyselytutkimuksen 2019 perustulokset* (Työpaperi 28/2020). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-538-4>
- Terävä, J., Kuukka, A., & Alasuutari M. (2018). Miten lastenhoidon ratkaisuja saa perustella? Vanhempien puhetta 1–2-vuotiaan lapsensa hoitoratkaisuista. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(4), 349–359. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018092036136>
- Tilastokeskus. (2021). *Lasten kotihoidon tukea saaneet*. <https://findikaattori.fi/fi/111>
- Viitamaa-Tervonen, O., Bruun, N., Nummijärvi, A., Nousiainen, K., & Koskinen Sandberg, P. (2019). *Samapalkkaisuuden perusteet ja edistäminen* (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:28). Sosiaali- ja terveysministeriö.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4059-8>

Törölä.